

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN DURUMLUK- SÜREKLİ KAYGI DÜZEYLERİ VE KAYGI NEDENLERİ (SAMSUN ÖRNEĞİ)

Doç.Dr. Mevlüt KAYA*
Kübra VAROL**

ÖZET

Bu çalışmada, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Süreklî Kaygı Düzeyleri ve kaygı düzeylerine etki eden bazı etmenler incelenmiştir. Veriler Spielberg ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilen, Necla Öner ve Ayhan Le Compte tarafından Türkçe'ye uyarlanan Durumluk-Süreklî Kaygı Ölçeği ile toplanmıştır. Ölçek, 2002 Mayıs ayında 234 kız ve 284 erkek öğrenci olmak üzere toplam 518 öğrenciye uygulanmıştır.

Öğrencilerin kaygı düzeyleri sınıf, bölüm, cinsiyet, medeni durum, ekonomik durum, çalışma durumu ve başarı durumu açısından değerlendirilmiştir. Öğrencilerin bölümleri, cinsiyetleri, medeni durumu, ekonomik düzeyi, bir işte çalışıp çalışmaması açısından kaygı düzeyleri arasında önemli farklılıklar görülmüştür. Öğrenciler en önemli kaygı nedeni olarak "hastalık ve yakınlarını kaybetme" ile "iş bulamama ve işe girememe"yi belirtmişlerdir.

Anahtar kelimeler: İlahiyat Fakültesi öğrencileri, kaygı, kaygı nedenleri.

Giriş

Kaygı, hemen hemen bütün canlılarda var olan bir duygu olmakla birlikte, insan onu uygarlaşmasının bedeli olarak bilinç düzeyinde ve üstelik hergün yenilenen biçimler altında yaşamaya mahkum olmuştur.¹

İnsanın insan olduğunu duyumsamasının ardında düşünülebilmesinin yattığı kabul edilse de, yaşadığı duyguların bundaki yeri

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

¹ Mehmet Ali Kılıçbay, "Uygarlığın Ödülü Olarak Kaygı", **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 2 Sayı: 6, Ankara 1999, s. 124.

gözardı edilemez. Sevinç, öfke, korku ve üzüntü insanların temel duygularındandır. Bu temel duygulardan biri olan korkunun daha yaygınlaşmış ve kaynağı ya da nesnesi kaybolmuş olan türü kaygı (anksiyete) olarak adlandırılan duygudur. Kaygı, sorunun ne olduğu bilinmeksizin duyulan belli belirsiz bir korkudur.² Kaygı, korku, endişe, gerginlik gibi subjektif olarak hissedilen bir duygudur.³ Kaygı yaşayan insan birşeylerden korkuyormuş gibidir ve kendini aşırı rahatsız hisseder ve iç sıkıntısı çeker.

Kişilik yapısını ve davranışını inceleyen biyolojik, fizyolojik bütün kuramlar ve bütün ruhbilim öğretileri daima kaygıya yer vermişlerdir. Kimi kaygıyı kişiliği oluşturan ilk temel güç olarak kabul etmiş, kimisi de ikincil olarak oluşan, ama kişiliğin yapılanmasında, gelişmesinde ve davranışın ortaya çıkmasında önemli rolü bulunan bir etken olarak değerlendirmiştir.⁴

Kaygı sözcüğünün kökü eski Yunanca “anxietas” olup, endişe, korku, merak anlamına gelmektedir.⁵ Genel anlamda kaygı insan yapısında mevcut, çevresel ve psikolojik olaylara gösterilen duygusal tepki; dar anlamda ise, kaynağı ve başlangıcı bilinçli olmamasına rağmen bilinçli bir şekilde hissedilen, beraberinde terleme, sararma gibi fizyolojik değişimlerin de görüldüğü bir yaşantı şekli olarak tanımlanabilir. Kaygı geleceğe yönelik endişe ve gerginlik durumudur. Bilinmeyen ve anlaşılmayan bir tehlikeyi beklemek kişide kaygı olarak huzursuzluk ve gerginlik uyandırmaktadır.

İnsanın dış çevreden gelen tehlikelere karşı olağan tepkisi korku duygusudur. İçten ya da dıştan gelen tehdit edici güçler denetim altına alınmadığında benliğe kaygı (anksiyete) duygusu egemen olur.⁶ Kaygı, benlik bütünlüğünün tehdit edildiği herhangi bir durumda ortaya çıkar.

Kaygının kolaylıkla karıştırılabileceği bir duygu türü korkudur. Korkunun özgül nedeni kişinin kendisi tarafından bilinmekte, kaygıdaki gibi bilinçsiz olmamaktadır.⁷ Kaygı, kaynağı belirsiz korku; korku ise, insanın canının, malının, sevdiklerinin ve toplumdaki yerinin

² Clifford T.Morgan, **Psikolojiye Giriş**, Çev.H.Arıcı ve Diğerleri, H.Ü.Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1991, s.228.

³ Gülten Kozacıoğlu ve Hülya E.Gördürür, **Bireyden Toplumla Ruhsağlığı**, Alfa Yayını, İstanbul, 1995, s.130.

⁴ Özcan Köknel, **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1985, s. 133.

⁵ Özcan Köknel, **Kaygı Bozuklukları Genel ve Klinik Psikiyatri**, Nobel Tıp Yayını, İstanbul 1989, s. 44.

⁶ Engin Geçtan, **Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s. 64.

⁷ İhsan Dağ, “Psikolojinin Işığında Kaygı”, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 2 Sayı: 6, Ankara 1999, s. 167.

tehdit edildiği durumlarda bedensel belirtilerin eşlik ettiği duygusal durumdur.⁸ Bir tehdit altında hissedilen kaygı, korkudan daha şiddetli ve uzun süreli olan, kaynağı belirsiz bir durumdur⁹ Bilinçli tehlikeye karşı gösterilen duygusal tepki korku, bilinçdışı olan ve nesnel kişi tarafından tanınmayan içten tehlikelere karşı gelişen tepki ise kaygıdır.

Kişi kaygıyı gelecekte kötü bir şey olacaktı gibi algılar ve anlatır. Çok hafif tedirginlik ve gerginlikten panik derecesine varan değişik şiddete olabilir. Kaygının ruhsal ve fiziksel belirtileri vardır. Bu belirtiler kaygının etkisiyle oluşan savunma düzenlerine göre ortaya çıkar.¹⁰

Genel olarak kaygılı durumda olan bir kişide bu durumla birlikte olan öznel ve nesnel bir çok yakınma ve belirti bulunabilir. Bunlar önem sırasıyla ruhsal olandan bedensel olana doğru şöyledir: Endişe, gerginlik, güvensizlik, korku, panik, şaşkınlık, tedirginlik, ağız kuruluğu, baş ağrısı, baş dönmesi, bulantı, çarpıntı, güçsüzlük, halsizlik, iştahsızlık, kan basıncı düşmesi ya da yükselmesi, kas gerginliği, mide-barsak yakınmaları, solunum sayısında artma, terleme, titreme, uykusuzluk.

Kaygı süresine ve şiddetine göre, akut ve kronik kaygı olarak sınıflandırılabilir. Akut kaygı, yoğun ve kısa süreli, kronik kaygı ise daha az yoğun ama daha uzun süreli kaygı durumudur. Akut kaygı, kaygıyı yaratan durumla birlikte ortaya çıkan duygu; kronik kaygı ise kaygıya yatkın olma durumudur. Özellikle kronik kaygının erken belirlenmesi ve koruyucu önlemlerin alınması önem taşımaktadır. Böylece toplumda, ruh sağlığı sorunlarını azaltılabilir ve daha sağlıklı bir topluma ulaşılabilir.¹¹

Hafif tedirginlikten paniğe kadar giden bir yelpaze üzerinde dalgılan kaygıya ilişkin ruhsal belirtiler, kişinin uyumunu bozmayan ya da bozan nitelik taşıyabilir. Alışılmamış bir durum, çevre, nesne, kişi ya da engelle karşılaşıldığında çoğunlukla kaygı duyulur. Bu tür kaygı normal ve geçicidir, kısa sürer ve şiddetli değildir. Kaygı şiddet ve süreklilik gösteriyorsa kişinin uyumunu bozuyor demektir. Çalış-

⁸ Ramazan Abacı ve Melek Kalkan, "The Correlation Between Teacher's Pupil Control İdeology and Burnout, **The 20 th International Conference of the Stress and Anxiety Research Society**, Cracow: Poland, 1999. s. 6-7.

⁹ Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, Ankara, 1991, s.277.

¹⁰ Köknel, **a.g.e.**, 1985, s. 135.

¹¹ Engin Geçtan, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Evrim Yayınları, İstanbul 1992, s.123; Sevgi Canbaz, **Samsun Çıracılık Eğitim Merkezi'ne Devam Eden Çıracıların Sosyodemokratik, Çalışma Yaşamı Özelliklerinin ve Durumluk-Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) O.M.Ü.Tıp Fakültesi, Samsun, 2001, s.30.

malar kaygı bozukluklarının, toplumda en yaygın bozukluklar olduğunu göstermektedir.¹² Kaygının normal bir tepki olmaktan çıkıp psikopatoloji olarak ele alınabilmesi için belli kriterler gerekir. Bunun başında karşılaşılan durum ile gösterilen tepki arasındaki orantısızlık vardır. Başka bir kriter ise kişinin sosyal hayatının, kişilerarası ilişkilerinin yaşadığı bu kaygılardan dolayı olumsuz yönde etkilenebilir.¹³

Tehlikeye karşı temel bir tepki olan normal kaygı, kişinin çevreye uyabilmesini sağlayan yararlı bir duygudur. Normal sınırlar içindeki kaygı, benliğin korunması açısından olumludur. Bu kaygı, tehdit ortadan kalkınca sona erer. Patolojik kaygı ise, normalden daha uzun süreli ve daha yoğun yaşanan kaygıdır.¹⁴ Patolojik kaygı, gelişimsel olarak bebeklik döneminden başlayarak görülen normal kaygı yaşantılarının, erişkin dönemde görünür bir neden olmadan ortaya çıkmasıdır. Görünürde geçerli bir neden olmadığı için bu tepkiler patolojik olarak değerlendirilebilir.

Durumluk ve Sürekli Kaygı

Kaygı, tehlikeyle başetmek için uyum sağlayıcı bir mekanizma, temel bir insan duygusu ve çok yönlü bir duygu durumudur.¹⁵ Tehlikeli koşulların yarattığı geçici duruma bağlı olarak durağan kaygı türü “durumluk kaygı”, içten kaynaklanan, bireye özdeğerlerinin tehdit edildiği hissini veren, bireyin içinde bulunduğu durumları stresli olarak yorumlamasına yol açan kaygı türü de “sürekli kaygı” olarak tanımlanmaktadır.¹⁶

Spielberger ve arkadaşlarının çalışmaları sonucu geliştirdikleri iki faktörlü kaygı kuramının özünü oluşturan durumluk ve sürekli kaygı farklı özelliklerde ve farklı yoğunlukta. Durumluk kaygı, kişilerin özel durumları tehdit edici olarak yorumlaması sonucu oluşan duygusal tepkidir veya bireyin içinde bulunduğu stresli (baskılı) durumdan dolayı hissettiği subjektif korkudur. Durumluk kaygının şiddeti ve süresi, algılanan tehdidin miktarı ve kişinin tehlikeli durum yorumunun kalıcılığıyla ilişkilidir. Stresin yoğun olduğu zamanlar durumluk kaygı seviyesinde yükselme, stres ortadan kalkınca

¹² M.Orhan Öztürk, **Nevrotik Stresle İlgili Somatoform Bozukluklar**, Hekimler Yayın Birliği, İstanbul 1994, s. 261.

¹³ Çağay Dürü, “Kaygı ve Depresyon: Psikopatolojik Bir Bakış”, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 2 Sayı: 6, Ankara 1999, s. 175.

¹⁴ Melek Coşkun, **Samsun İl Merkezinde Yaşayan Yaşlıların Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Bazı Sosyo-Ekonomik Etmenleri**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Samsun 1998.

¹⁵ Şeniz Özusta, “Çocuklar İçin Durumlu-Sürekli Kaygı Envanteri Uyarılma Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, **Psikoloji Dergisi**, C:10, S:34, Psikologlar Derneği Yayını, İstanbul, 1995, s. 32.

¹⁶ Ethem Özgüven, **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara 1994, s. 323-324.

düşme olur. Fizyolojik olarak da sinir sistemini baskılı durumun uyarması sonucu terleme, sararma, kızarma ve titreme gibi fizik değişimler yaşanabilir. Bu belirtiler bireyin gerilim ve huzursuzluk duygularının göstergeleridir.¹⁷ Durumluk kaygı, tehlikeli durumların yarattığı ve genellikle her bireyin yaşadığı geçici ve duruma bağlı olarak o anda yaşadığı kaygıdır. Durumluk kaygı, insanın belirli bir anda bir uyarıcı veya durumu kendisi için zararlı ve tehlikeli olarak algıladığında ortaya çıkar.

Sürekli kaygı, geleceğe yönelik olarak hissedilen ve bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığıdır. Buna kişinin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılama ya da stres olarak yorumlama eğilimi de denebilir. Sürekli kaygı, baskılı olmayan, nötr olan durumların kişi tarafından tehlikeli ve özünü tehdit edici (küçültücü) olarak algılaması sonucu oluşan mutsuzluk ve hoşnutsuzluk duygusudur. Bu tür kaygı seviyesi yüksek olan kişilerin kolayca incindikleri ve karamsarlığa büründükleri görülür. Bu kişiler durumluk kaygıyı da diğerlerinden daha sık ve yoğun yaşarlar.¹⁸ Doğrudan doğruya çevreden gelen tehlikelere bağlı olmayan bu kaygı türü içten kaynaklanır. Bir kişilik özelliği olup, genellikle kişi huzursuz ve mutsuzdur.

Sürekli kaygı, yapılan seçimlerin, verilen kararların sonradan pişmanlık ifadeleri ile anılması ve çözümde geç kalınmış olması ya da çözümün zor hatta imkansız olduğu durumlarda artabilmektedir. Örneğin öğrencilerin kendilerine uygun olamayan ve istemedikleri üst öğrenim kurumlarıyla ilgili alan ve meslek seçimlerinde yaşadıkları kaygı gibi.¹⁹

Öner ve Le Compte, korkuya durumluk kaygı, kaygıya da sürekli kaygı demiş ve aralarındaki benzerlik ve farklılıkları bir fiziksel örnekle açıklamıştır. Durumluk kaygıyı kinetik enerjiye, sürekli kaygıyı da potansiyel enerjiye benzetmiştir. Kinetik enerji gibi durumluk kaygı, belirli bir zaman kesiminde ortaya çıkan olay ya da reaksiyondur. Sürekli kaygı ise, potansiyel enerji gibi belirli bir tepki gösterme yatkınlığıdır.²⁰

Kaygı duygusunun yoğunluğu oranında davranışlar da aksar, algılama ve dikkat bozuklukları ortaya çıkar. Kaygılı kişi davranışlarını kaygı yaratan durumdan kaçınmak amacıyla yönlendirdiğinden

¹⁷ Necla Öner ve Ayhan Le Compte, **Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1983, s. 1.

¹⁸ Öner ve Le Compte **a.g.e.**, s. 2.

¹⁹ Aynur Baran, **Üniversite Öğrencilerinin Çoklu Yetenek-Öğrenme Stilleri ile Benlik Saygısı ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2000, s. 64.

²⁰ Öner ve Le Compte **a.g.e.**, s.2.

çevresindeki diğer seçenekleri net algılayamaz. Bu durum kişinin ruhsal gerginliği ve huzursuzluğu ile sonuçlanır.

İnsanlarda görülen kaygı şiddetinin ölçülmesi, bireyin kişiliğini tanımak ve ortaya çıkan davranışı değerlendirmek için gereklidir. Kaygının biçimi, şiddeti, dışa vuran belirtileri ne olursa olsun, bireyin kaygıyı ve kaygıyı yaratan çevreyi algılayışı, takınılacak tutum ve yapılacak davranışı bakımından önemlidir.²¹

Kaygı, insan yaşamı boyunca bazen dürtüleyerek yaratıcı ve yapıcı davranışlara teşvik eden, bazen de bu davranışlarını engelleyen genellikle de huzursuz eden bir duygu olarak nitelendirilebilir.²²

Kaygı ve Öğrenme İlişkisi

Kaygı hali ile öğrenme arasında sıkı bir ilişki vardır. Ancak bu ilişkinin niteliği henüz iyice bilinmemektedir. Genel olarak başarısızlıktan korkan, başkaları üzerinde çok iyi etki bırakmak isteyen kişiler olur. Okulda daima iyi not almak, iftihar listesine geçmek isteyen öğrenciler vardır. Bu öğrenciler okulda üstün not almazlarsa onlara sanki çok kötü bir şey olacakmış gibi gelir. Böylece devamlı bir korku ve kaygı altında bulunur ve aşırı bir çalışma sırtına tutulurlar. Sınavları geçmek, yüksek not almak, ana-babayı hayal kırıklığına uğratmamak, arkadaşları arasında küçük düşmemek için aşırı derecede çalışırlar. Başarıya ulaşma arzusu ve yenilmek korkusu bütün davranışlarını etkileyen güdüler olur.

Öğrenebilmek için bir miktar kaygılanmak faydalıdır. Ancak aşırı kaygı başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer bir deyişle, eğitim ve öğretimde kaygının az olmasından ziyade çok olmasından doğan zararlarla karşılaşmaktadır. Normal yaşayışta aslında kaygı uyandıran pek çok durum vardır. Bu değişik kaygılı durumlarla başa çıkabilmek için okulda, kaygının aşırı ölçüde gelişmesine yol açacak durumlardan kaçınılmalı ve ne tür tedbirler alınacağı kişilere öğretilmelidir.²³

Kaygı ile öğrenme arasındaki ilişki, güdülenme ve başarı arasındaki ilişkiye benzer. Öğrenilen malzeme, basit ve kolaysa yüksek kaygı derecesi bunun çabuk öğrenilmesine yol açar. Öğrenilen malzeme karmaşık ve zorsa, o zaman yüksek kaygı öğrenmeyi zorlaştırır.²⁴

²¹ Köknel, **a.g.e.**, 1985, s. 136-137.

²² Necla Öner, **Psikolojik Testler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1997, s.1.

²³ Feriha Baymur, **Genel Psikoloji**, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1993, s.189.

²⁴ Doğan Cüceloğlu, **Yetişkin Çocuklar**, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 290-291.

Kaygının öğrenmeye etkisi kişilere göre farklılık göstermektedir. Akademik yetenek ve benlik saygısı gibi özellikler kaygının öğrenmeye etkisini farklılaştırabilmektedir. Akademik yeteneği düşük ve yüksek öğrenciler kaygının azlığı veya çokluğundan etkilenmezken, orta akademik yeteneğe sahip olan öğrenciler aşırı kaygılandıkları zaman daha az öğrenebilmektedirler. Benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin kaygıya dayanma sınırları da yüksek olmaktadır.²⁵

Kaygı türlerinden en sık görüleni sınav kaygısıdır. Çünkü öğrenciler sınavlarda bilgileriyle birlikte, kişiliğın de değerlendirildiğini düşündüğünden, sınav sırasında vücutta bazı değişimler oluşmaktadır. Bu değişimler beyinde öğrenme için gerekli olan protein zincirlerinin oluşumunu engellemektedir. Daha açık bir ifadeyle, aşırı kaygı akıl yürütme ve düşünme yönündeki zihinsel faaliyetleri bozmaktadır.²⁶ Sınava girenler açısından sınav sonuçlarının önemi arttıkça, kaygı düzeyi ile sınav başarısı arasında ters yönlü bir ilişki gözlenmektedir.²⁷ Yani kaygı düzeyi yükseldikçe, sınav başarısı düşmektedir.

Kaygının Nedenleri

Duyguların nedenlerini bireyin çevresini algılayış tarzından ayırmak olanaksızdır. Belirli bir ortam içinde kendisini güven altında ve huzurlu hisseden bireyde korku ya da kaygı olmaz. Diğer yandan aynı çevredeki başka biri, çevreyi tehlikeli bulabilir ve bu algılamayla ilgili heyecanları yaşayabilir. Hangi sosyal ortamın nasıl algılanacağını içinde yetiştiğimiz kültür bize öğretir. Bu nedenle, hangi ortamın hangi tür kaygı yaratacağı bir kültürden diğerine farklı olabilir. Ancak, bütün toplumlar için geçerli bazı genellemeler yapmak olanağı vardır. Bu genellemeler, kaygı duygusunun ortaya çıkmasına yol açan ortamlardaki bazı ortak yönleri belirtir.

Belli bazı kaygı nedenleri olarak şunlar sayılabilir : ²⁸

1. Desteğın çekilmesi: Alışıl gelmiş çevredeki desteğın ortadan kalktığı durumlarda insanlar kaygı duyar.

2. Olumsuz bir sonucu beklemek: Olumsuz sonuçların ortaya çıkacağı durumlarda insan kaygı duyar.

²⁵ Hasan Bacanlı, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayınları, Ankara, 2003, s.151.

²⁶ Ramazan Abacı ve Arkadaşları, "The Effects of Control Appraisal and Gender on Coping With Daily Stress", **The 20 th International Conference of The Stress and Anxiety Research Society**, Cracow: Poland, 1999.

²⁷ Ali Uzunöz ve Özlem Ulusoy, "Düşük ve Yüksek Kaygılı Üniversite Öğrencilerinde Yüzyüze ve Telefonla Kurulan İletişimin Problem Çözme Becerisine Etkisi" **VII.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**, Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 1992, s.224.

²⁸ Cüceloğlu, **a.g.e.**, 1991, s.277-278.

3. İç çelişki: Birey inandığı ve önem verdiğimiz bir inancı ile yaptığı davranış arasında bir çelişki ortaya çıktığı zaman kaygı türünden bir gerginlik duyar.

4. Belirsizlik: Gelecekte ne olacağını bilmemek insanlar için en belli başlı kaygı nedenlerinden biridir.

Genetik eğilimler ve yetiştirilme tarzı, bilinç altında yatan iç çatışmalar, şartlanma sonucu öğrenilmiş korkular, fiziksel hastalıklar da bireyde kaygı nedeni olarak belirtilmektedir.²⁹

Ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ile çocukların kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda, özellikle ebeveynin ilgisiz, aşırı koruyucu ve baskıcı disiplin tutumu, çocukların kaygı düzeyini yükseltici önemli bir etken olarak görülmektedir.³⁰

Bireyin kaygı nedenleri bilinerek, kaygının olumsuz etkilerinden kişinin ruh sağlığının etkilenmemesi için gerekli önlemlerin alınması ve psikolojik yardımların sağlanması önem taşımaktadır. Özellikle yükseköğretim gençliğinin hayata daha güvenle bakabilmeleri, onların kaygı nedenlerinin bilinmesine ve onlara psikolojik destek verilmesine bağlıdır.

Problem

Bu araştırmanın amacı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kaygı düzeylerini ve bu kaygı düzeylerini etkileyen faktörleri incelemektir.

Araştırmada “İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen bazı faktörler ve öğrencilerin kaygı nedenleri nelerdir?” problem cümlesi altında aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

Alt Problemler

1. Sınıflara göre İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında kaygı düzeyinde önemli bir fark var mıdır?

2. Cinsiyet bakımından öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

3. Bölümlere göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

²⁹ Elaine Sheehan, **Kaygı Bozuklukları**, Çev.Murat Sağlam, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996, ss.13-17.

³⁰ Gülsen Kozacıoğlu, **Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerin Tutumları Arasındaki İlişki**, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1986, s.67; Ramazan Abacı, **Demokratik, İlgisiz ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocuğun Kaygı Düzeyine Etkisi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1986, s.57.

4. Medeni duruma göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

5. Ailelerin ekonomik durumu öğrencilerin kaygı düzeyini etkileyen önemli bir faktör müdür?

6. Halen çalışıp-çalışmamaya göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

7. Çalışmayı düşündükleri alanlara göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

8. Başarı durumlarına göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark var mıdır?

9. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin en önemli kaygı nedenleri nelerdir?

Hipotezler

Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda hipotezler aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

1. Son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri, alt sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir.

2. Eski ve Yeni İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin kaygı düzeyleri, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir.

3. Kız öğrencilerin kaygı düzeyleri, erkek öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir.

4. Nişanlı-sözlü olan öğrencilerin kaygı düzeyleri, bekar ve evli olan öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir.

5. Ekonomik düzeyi yüksek ailelere mensup öğrencilerin kaygı düzeyleri, ekonomik durumu orta ve düşük olan ailelere mensup öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha düşüktür.

6. Halen sürekli bir işte çalışan öğrencilerin kaygı düzeyleri, sürekli bir işte çalışmayan öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha düşüktür.

7. Öğretmenlik alanında çalışmayı düşünen öğrencilerin kaygı düzeyleri, diğer alanlarda çalışmayı düşünen öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir.

8. Başarı durumları düşük olan öğrencilerin kaygı düzeyleri, başarı durumu yüksek olanlara göre daha yüksektir.

9. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin en önemli kaygı nedenleri iş bulamama ve yakınlarını kaybetmedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde yapıldığından, araştırma sonuçları Samsun İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile sınırlıdır. Araştırmanın verileri 2001-2002 öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kayıtlı öğrencilerden toplandığından sonuçları bu fakülte öğrencilerine ve benzer nitelikteki öğrenci gruplarına genellenebilir. Ayrıca verilerin ve sonuçların geçerlikleri anketin uygulandığı zaman kesiti ile sınırlıdır.

2. Araştırmanın bağımlı değişkeni olarak belirlenen "öğrencilerin kaygı düzeyi" bu çalışmada kullanılan kaygı envanterinin geçerlik ve güvenilirliği doğrultusunda ölçtüğü kadarıyla sınırlıdır. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmaların merkezinde insan ögesinin bulunmasından kaynaklanan sınırlılıklar ve bu alanda kullanılan istatistiksel yöntemlerin duyarlıklarına ilişkin sınırlılıklar bu araştırma için de söz konusudur.

3. Araştırmada öğrencilerin kaygı düzeylerini etkileyebileceği düşünülen bazı faktörler incelenmiştir. Araştırma sonuçları, incelenen bu faktörlerle sınırlıdır.

Yöntem

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2001-2002 öğretim yılında kayıtlı bulunan toplam 797 öğrenciden oluşmaktadır. O.M.Ü.İlahiyat Fakültesi 2001-2002 öğretim yılı mevcut öğrenci sayıları 04.04.2002 tarihi itibarıyla şöyledir:

<u>Program</u>	<u>Kız</u>	<u>Erkek</u>	<u>Toplam</u>
Yeni İlahiyat	136	141	277
Eski İlahiyat	97	167	264
İlköğ.DKAB Öğret.	<u>142</u>	<u>114</u>	<u>256</u>
Toplam:	375	422	797

Araştırmanın örnekleme, anketin uygulandığı günlerde devamlı durumda olan 518 öğrenciden oluşmaktadır. Evrenin %65'i örneklem olarak alınmıştır. Anketin uygulandığı öğrencilerin %34.4'ü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, %35.7'si Yeni İlahiyat, %29.9'u da Eski İlahiyat lisans öğrencileridir. Örneklemin %45.2'sini kız, %54.8'ini de erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Anketler örneklem grubuna 2001-2002 öğretim yılı Nisan ve Mayıs aylarında uygulanmıştır. Uygulama araştırmacılar tarafından uygun olan ders saatleri içinde yapılmıştır.

Bilgi Toplama Araçları :

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Anketi ile Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. (EK-1)

Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği

Spielberg ve arkadaşları (1970) tarafından geliştirilen Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'nin Türkçe'ye uyarlanması ve standardizasyonu Necla Öner ve Ayhan Le Compte tarafından yapılmıştır.³¹

Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri toplam kırk maddeden oluşan iki ayrı ölçeği içermektedir. Durumluk Kaygı Ölçeği bireyin belli bir anda ve belirli koşullarda kendisini nasıl hissettiğini betimlemesini, içinde bulunduğu duruma ilişkin duygularını dikkate alarak cevaplamasını; Sürekli Kaygı Ölçeği ise, bireyin genellikle nasıl hissettiğini betimlemesini gerektirmektedir. Her iki ölçek, yirmişer maddeden oluşmuştur.

a) Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeğinin Güvenirliği :

Öner ve Le Compte tarafından yapılan güvenirlilik çalışmasında, Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri'nin Alpha güvenirlilik katsayısını Sürekli Kaygı Ölçeği için çeşitli uygulamalarda 0,83-0,87 arasında, Durumluk Kaygı Ölçeği için 0,94-0,96 arasında bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirlilik sayısı ise çeşitli uygulamalarda Sürekli Kaygı Ölçeği için 0,71-0,86 arasında, Durumluk Kaygı Ölçeği için 0,26-0,68 arasında bulunmuştur.³²

Ayrıca bu çalışmada elde edilen verilerden Sürekli Kaygı Envanteri'nin Alpha güvenirlilik katsayısı 0,87, test-yarı test güvenirlilik katsayısı 0,86 olarak ; Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri'nin Alpha güvenirlilik katsayısı 0,76, test-yarı test güvenirlilik katsayısı ise 0,97 olarak bulunmuştur.

Güvenirlilik katsayılarının yüksek bulunması Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri'nin güvenilir olduğunu göstermektedir.

b) Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeğinin Geçerliliği:

Öner (1997), ölçeği bir grup (N=226) bireye normal ve kaygılı (hasta) oldukları durumlarda uygulamış, kaygılı oldukları durumlarda durumluk kaygı düzeyleri normal zamanlardaki kaygı düzeylerinin

³¹ Öner ve Le Compte , **a.g.e.**, s.11.

³² Öner ve Le Compte , **a.g.e.**, s.11.

den yüksek bulunmuş ($p < 0.001$), sürekli kaygı düzeyleri arasında ise önemli bir fark görülmemiştir. Bu sonuç ölçeğin yapı geçerliliğinin kanıtı sayılmıştır.³³

Ayrıca bu araştırmada elde edilen ölçek madde puanları ile toplam puanlar arasında korelasyon katsayıları Durumluk Kaygı Envanteri maddeleri için 0,35-0,77 arasında ($p < 0.01$), Sürekli Kaygı Envanteri maddeleri için 0,35-0,71 arasında ($p < 0.01$) bulunmuştur. Madde-Toplam puan korelasyon katsayılarının ($p < 0.01$) düzeyinde önemli bulunması maddelerin yapı geçerliliğinin olduğu göstermektedir.

c) Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeğinin Puanlanması

Yirmişer ifadeden oluşan her iki ölçekte de cevap seçenekleri dörder tane olup, her seçeneğin ağırlık değerleri 1'den 4'e kadar değişmektedir. Ölçeklerde doğrudan (düz) ve tersine dönmüş ifadeler bulunmaktadır. Doğrudan ifadeler olumsuz duyguları, tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirmektedir. Durumluk Kaygı Ölçeği'nde on tane tersine dönmüş ifade bulunmaktadır ve bunlar 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19 ve 20 nolu maddelerdir. Sürekli Kaygı Ölçeğinde ise tersine dönmüş ifadeler yedi tanedir ve bunlar 21, 26, 27, 30, 33, 36 ve 39 nolu maddelerdir. Durumluk Kaygı Ölçeği maddelerinde ifade edilen duygu ya da davranışlar bu tür yaşantıların şiddet derecesine göre (1) hiç, (2) biraz, (3) çok ve (4) tamamiyle sıklığından birini işaretlemek suretiyle cevaplanmaktadır. Sürekli Kaygı Ölçeğinde ifade edilen duygu ya da davranışlar ise sıklık derecesine göre (1) hemen hiçbir zaman, (2) bazen, (3) çoğu zaman ve (4) hemen her zaman şeklinde işaretlenmektedir.

Her ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20 ile 80 arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması kaygı düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Bu araştırmada en düşük durumluk ve sürekli kaygı puanı 20, en yüksek durumluk kaygı puanı 80, en yüksek sürekli kaygı puanı ise 74 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin durumluk kaygı genel puan ortalaması 44.42, standart sapması 11.38 olarak bulunmuştur. Durumluk kaygı puan ortalamasının bir standart sapma alt sınırı olan 33.04 puanın altında puan alan öğrenciler "düşük" durumluk kaygı düzeyine sahip, durumluk kaygı puan ortalamasının bir standart sapma üst sınırı olan 55.80 puanın üstünde puan alan öğrenciler "yüksek" durumluk kaygı düzeyine sahip, bu alt ve üst sınır puanlar arasındaki durumluk kaygı puanı olan öğrenciler ise "orta" durumluk kaygı düzeyine sahip olarak kabul edilmiştir. Öğrencilerin %16.6'sı düşük kaygı düzeyinde, %65.8' orta ve %17.6'sı yüksek du-

³³ Öner ve Le Compte, **a.g.e.**, s.15.

rumluk kaygı düzeyine sahip olarak bulunmuştur. Aynı yöntemle öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri de düşük, orta ve yüksek olarak gruplandırılmıştır. Öğrencilerin %14.9'u düşük, %69.5'i orta ve %15.6'sı yüksek kaygı düzeyine sahip olarak ortaya çıkmıştır.

d) Bilgilerini Analizi:

Veriler SPSS bilgisayar paket programları ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları (Xd) ve standart sapmaları (Sd), sürekli kaygı puan ortalamaları (Xs) ve standart sapmaları (Ss) hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasındaki farkın önemliliğine varyans analizi (F testi) ve t- testi ile bakılmıştır. Varyans analizi sonucu önemli bulunan ortalamalar arasındaki farkın hangi gruplar arasında önemli olduğunun belirlenmesinde scheffe testi kullanılmıştır. Cinsiyet ile kaygı nedenlerinin karşılaştırılması ise ki-kare (X^2) testi ile yapılmıştır. Hipotezlerin test edilmesinde önemlilik düzeyi "0.05" olarak alınmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmada kullanılan bilgi toplama araçlarından elde edilen veriler bağımsız değişkenlere uygun olarak tablolarda verilerek, bulgular yorumlanmıştır.

1. Öğrencilerin Sınıfı ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

Tablo 1: Sınıflara Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Sınıflar	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss
1. Sınıf	95	18.3	44.65	10.72	44.89	8.37
2. Sınıf	96	18.5	45.01	10.75	45.19	8.66
3. Sınıf	80	15.4	44.41	10.19	43.76	8.71
4. Sınıf	247	47.7	44.11	12.24	43.76	9.56
Genel Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05
SDd=3/514 Fd= 0.16 p>0.05			SDs=3/514 Fs=0.82 p >0.05			

Tablo 1'de öğrencilerin %18.3'ü birinci sınıf , %18.5'i ikinci sınıf , %15.4'ü üçüncü sınıf ve %47.7'si de dördüncü sınıfta bulunmaktadır.

Tabloda görüldüğü gibi birinci sınıf öğrencilerinin durumluk kaygı puan ortalaması 44.65, ikinci sınıf öğrencilerinin durumluk kaygı ortalaması 45.01, üçüncü sınıf öğrencilerinin durumluk kaygı

puan ortalaması 44.41, dördüncü sınıf öğrencilerinin durumluk kaygı puan ortalaması 44.11 olarak tespit edilmiştir.

Sınıflara göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında, yapılan varyans analizi sonucu önemli bir fark olmadığı görülmüştür.

Bu sonuç öğrencilerin sınıfları ile kaygı düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olmadığını göstermekte ve “Son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri alt sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir.” şeklinde kurulan hipotezimizin durumluk ve sürekli kaygıda doğrulanmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda her sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaklaşık aynı düzeyde kaygı yaşadıkları söylenebilir.

2. Öğrencilerin Bölümü ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

Tablo 2: Bölümlere Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Bölüm	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss	Scheffe/d		
1. Öğretmenlik	178	34.4	44.35	10.89	44.16	8.67	2-3		
2. Yeni İlahiyat	185	35.7	46.85	11.70	45.23	8.82			
3. Eski İlahiyat	155	29.9	41.60	10.93	43.12	9.66			
Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05			
SDd=2/515			Fd=9.29	p < 0.001	SDs=2/515			Fs= 2.31	p > 0.005

Tablo 2’de öğrencilerin %34.4’ü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, %35.7’si Yeni İlahiyat ve %29.9’u da Eski İlahiyat lisans öğrencileridir.

Tabloda görüldüğü gibi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği öğrencilerinin durumluk kaygı ortalaması 44.35, Yeni İlahiyat Lisans öğrencilerinin durumluk kaygı ortalaması 46.85 ve Eski İlahiyat Lisans öğrencilerinin durumluk kaygı ortalaması 41.60 olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin bölümlerine göre, durumluk kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olduğu, ancak sürekli kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark olmadığı görülmüştür.

Bu sonuç öğrencilerin bölümleri ile sürekli kaygı düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Ancak durumluk kaygı söz konusu olduğunda öğrencilerin bölümleri ile kaygı düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olduğu ve “Eski ve Yeni İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin kaygı düzeyleri İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği öğrencilerinin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir” şeklinde kurulan hipotezimizin doğrulanmadığı görülmektedir.

Yeni İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin durumluk kaygı düzeyi, Eski İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin durumluk kaygı düzeyinden daha yüksek bulunmuştur. Bunun nedeni Yeni İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin pedagojik formasyonu almaması ve geleceklerini daha belirsiz görmeleri olabilir.

3. Öğrencilerin Cinsiyeti ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

Tablo 3: Cinsiyetine Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Cinsiyet	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss
1. Kız	234	45.2	45.23	11.31	45.66	9.20
2. Erkek	284	54.8	43.76	11.41	43.06	8.77
Genel Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05
SDd=516 td=1.047 p>0.05			SDs= 516 ts=3.28* p <0.01			

Tablo 3'de öğrencilerin %45.2'sinin kız ve %54.8'inin erkek olduğu görülmektedir.

Tablodan da anlaşıldığı gibi kız öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalaması 45.23, erkek öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalaması 43.76'dır. Sürekli kaygı puan ortalamalarına bakılınca, kız öğrencilerin sürekli kaygı puan ortalamaları 45.66 ve erkek öğrencilerin sürekli kaygı puan ortalamaları 43.06 olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin cinsiyetleri ile kaygı düzeyleri karşılaştırılmış ve yapılan t-testi sonucu durumluk kaygı düzeyinde önemli bir fark olmadığı, ancak sürekli kaygı düzeyinde önemli bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuç öğrencilerin cinsiyetlerine göre kaygı düzeyleri arasında durumluk kaygıda önemli bir farkın olmadığını, ancak sürekli kaygı söz konusu olduğunda öğrencilerin cinsiyetleri bakımından kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olduğunu ve "Kız öğrencilerin kaygı düzeyleri, erkek öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir." şeklinde kurulan hipotezimizin sürekli kaygı açısından doğrulandığını göstermektedir.

Kızlarda kaygıya daha sık rastlandığı, kızların stres ve kaygı karşısında daha çok çökkünlük, erkeklerin ise saldırganlık davranışı gösterdikleri görülmektedir.³⁴

³⁴ Acar Baltaş ve Zuhale Baltaş, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998, s.47.

Bu konuda yapılan bir araştırmada, istatistiksel açıdan önemli çıkmamasına rağmen kızların kaygı ortalaması erkeklerin kaygı ortalamasından yüksek bulunmuştur.³⁵ Çıraklar üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise, kızların sürekli kaygı düzeyi erkeklerin sürekli kaygı düzeyine göre daha yüksek olarak bulunmuştur.³⁶

4. Öğrencilerin Medeni Durumu ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

Tablo 4: Medeni Durumuna Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Medeni Dur.	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss	Scheffe/d
1. Bekar	448	86.5	44.17	11.37	44.08	9.15	1-2
2. Nişanlı/Sözlü	46	8.9	48.37	10.97	46.85	8.64	2-3
3. Evli	24	4.6	41.58	11.15	42.00	7.01	
Genel Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05	
SDd=2/515 Fd=3.66 p <0.05			SDs=2/515 Fs=2.73 p>0.05				

Öğrencilerin %86.5'i bekar , %8.9'u nişanlı/sözlü ve %4.6'sı evli bulunmaktadır.

Tabloda görüldüğü gibi bekar öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 44.17, nişanlı-sözlü öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 48.37, evli öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 41.58'dir.

Medeni duruma göre öğrencilerin kaygı düzeylerine bakılmış ve yapılan varyans analizi sonucu sürekli kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olmadığı görülmüştür. Medeni duruma göre durumluk kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olduğu görülmüştür. Nişanlı / sözlü olan öğrencilerin durumluk kaygı düzeyi bekar ve evli olan öğrencilerin durumluk kaygı düzeyine göre daha yüksek bulunmuştur.

Bu sonuç "Nişanlı-sözlü olan öğrencilerin kaygı düzeyleri bekar ve evli olan öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha yüksektir." şeklinde kurulan hipotezimizin durumluk kaygıda doğrulandığını, ancak sürekli kaygıda nişanlı ve sözlü olan öğrencilerinin sürekli kaygı puanları yüksek olmakla birlikte, istatistiksel olarak doğrulanmadığını göstermektedir. Bu durum sözlü / nişanlı olan öğrencilerin evlilik aşamasında olması ve kısa sürede bir işe sahip olma isteklerinin daha yoğun olmasıyla açıklanabilir.

³⁵ Betül Aydın, "Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeyleri ile Ders Çalışma ve Alışkanlıklarının İncelenmesi" **Psikoloji Dergisi**, C:7, S:25, Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 1990, s.39.

³⁶ Canbaz, **a.g.t.** s.84.

5. Öğrencilerin Ekonomik Durumu ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

Tablo 5: Ekonomik Duruma Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Ekonomik.Du	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss	Scheffe/d	Scheffe/s
1. Yüksek	33	6.4	37.76	10.24	39.03	8.35	1-2	1-2
2. Orta	356	68.7	44.13	11.31	44.05	9.06	1-3	1-3
3. Düşük	129	24.9	46.95	11.13	46.06	8.69		
Genel Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05		
SDd=2/515			Fd=9.24	p<0.001	SDs=2/515		Fs=8.38	p <0.001

Tablo 5’de öğrencilerin ekonomik durumlarının %6.4’ünün yüksek , %68.7’sinin orta ve %24.9’unun düşük olduğu görülmektedir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere ekonomik durumu yüksek ailelere mensup öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 37.76, ekonomik durumu orta olan ailelere mensup öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 44.13 ve ekonomik durumu düşük ailelere mensup öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 46.95 olarak tespit edilmiştir.

Ekonomik duruma göre öğrencilerin kaygı düzeyleri karşılaştırılmış ve yapılan varyans analizi sonucu kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olduğu görülmüştür.

Bu sonuç öğrencilerin ekonomik durumları bakımından kaygı düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olduğunu göstermekte ve “Ekonomik durumu yüksek ailelere mensup öğrencilerin kaygı düzeyleri, ekonomik durumu orta ve düşük ailelere mensup öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha düşüktür.” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Ekonomik düzey düştükçe öğrencilerin kaygı düzeylerinin yükseldiği görülmektedir. Dar ve orta gelirli ailelere mensup öğrencilerin bir an önce öğrenimlerini tamamlayıp gelir getirici bir iş bulma güdülerini daha yoğundur. Bu durumun öğrencilerde yüksek kaygı düzeyine neden olduğu belirtilebilir.

Bu konuda yapılmış başka araştırma sonuçları da bu araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.³⁷

6. Öğrencilerin Çalışma Durumu ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

³⁷ Canbaz, a.g.t, s.86; Coşkun, a.g.t. s.44.

Tablo 6: Çalışıp Çalışmamaya Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Çalışıyor mu?	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss
1. Evet	27	5.2	40.81	10.93	40.81	10.65
2. Hayır	491	94.8	44.62	11.38	44.42	8.93
Genel Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05
SDd=516 td=1.70 p>0.05			SDs=516 ts=2.02 p <0.05			

Tablo 6'da öğrencilerin %5.2'si çalışmakta ve %94.8'i çalışmadığı görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi çalışan öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 40.81 ve çalışmayan öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 44.62'dir.

Çalışıp-çalışmamaya göre öğrencilerin kaygı düzeyleri karşılaştırılmış ve yapılan t- testi sonucu durumluk kaygı düzeyinde önemli bir farkın olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin çalışıp çalışmamasına göre sürekli kaygı düzeyleri arasındaki farkın önemli olduğu bulunmuştur.

Bu sonuç "Halen sürekli bir işte çalışan öğrencilerin kaygı düzeyleri, sürekli bir işte çalışmayan öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha düşüktür." şeklinde kurulan hipotezimizin sürekli kaygıda doğrulandığını göstermektedir.

Çalışan öğrencilerin sürekli kaygı düzeyi, çalışmayan öğrencilerin sürekli kaygı düzeyinden daha düşük bulunmuştur. Bu durum, çalışan öğrencilerin kendilerini uzun sürede daha güvende hissetmeleri ile açıklanabilir.

7. Öğrencilerin Çalışmayı Düşündüğü Alan ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

Tablo 7: Çalışmayı Düşündükleri Alanlara Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Alanlar	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss
1. Öğretmenlik	376	72.6	44.58	11.48	44.63	9.11
2. Diyanet	54	10.4	43.31	10.44	44.39	8.38
3. Serbest	34	6.6	43.91	11.31	42.44	10.00
4. Başka	54	10.4	44.76	11.85	42.44	8.58
Genel Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05
SDd=3/514 Fd=0.23 p>0.05			SDs=3/514 Fs= 1.40 p>0.05			

Tablo 7’de öğrencilerin %72.6’sı öğretmenlik yapmayı , %10.4’ü Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çalışmayı , %6.6’sı serbest meslekle ve %10.4’ü başka bir işle uğraşmayı düşünmekte olduğu görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi öğretmenlik yapmayı düşünen öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 48.58, Diyanet İşleri Başkanlığı’nda çalışmayı düşünen öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 43.31, serbest meslekle uğraşmayı düşünen öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 43.91 ve başka bir işte çalışmayı düşünen öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları da 44.76 olarak tespit edilmiştir.

Çalışmayı düşündükleri alanlara göre öğrencilerin kaygı düzeylerine bakılmış ve yapılan varyans analizi sonucu öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olmadığı görülmüştür.

Bu sonuç öğrencilerin çalışmayı düşündükleri alan ile kaygı düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olmadığını göstermiş ve “Halen sürekli bir işte çalışan öğrencilerin kaygı düzeyleri, sürekli bir işte çalışmayan öğrencilerin kaygı düzeylerine göre daha düşüktür.” şeklinde kurulan hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Bu durum öğrencilerin çalışmayı düşündükleri alanların çoğuna giriş koşullarının belli sınavlar ile olmasıyla açıklanabilir.

8. Öğrencilerin Başarı ve Kaygı Düzeyi İlişkileri

Tablo 8: Başarı Durumuna Göre Öğrencilerin Kaygı Düzeyleri

Başarı Durumu	N	%	Xd	Sd	Xs	Ss
1. Pekiyi (100-80)	61	11.8	42.31	10.16	43.97	7.47
2. İyi (60-79)	365	70.05	44.50	11.60	44.17	9.11
3. Orta (50-59)	87	16.8	45.52	11.22	44.71	9.91
4. Zayıf (0-49)	5	1.0	45.40	11.26	43.80	8.98
Genel Toplam	518	100.0	44.42	11.38	44.23	9.05
SDd=3/514 Fd=0.99 p>0.05			SDs=3/514 Fs=0.11 p>0.05			

Tablo 8’de öğrencilerin %11.8’i başarı durumlarını pekiyi (100-80), %70.05’i iyi (60-79), %16.8’i orta (50-59), %1.0’i zayıf (0-49) olarak belirtmişlerdir

Tabloda görüldüğü gibi başarı durumu pekiyi olan öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 42.31, iyi olan öğrencilerin durumluk kaygı puan ortalamaları 44.50, orta olan öğrencilerin durum-

luk kaygı puan ortalamaları 45.52 ve zayıf olan öğrencilerin durum-
luk kaygı puan ortalamaları 45.40 olarak tespit edilmiştir.

Başarı durumlarına göre öğrencilerin kaygı düzeylerine varyans
analizi ile bakılmış ve kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark olma-
dığı görülmüştür.

Bu sonuç, öğrencilerin başarı durumları ile kaygı düzeyleri
arasında önemli bir ilişkinin olmadığını ve “Başarı durumları düşük
olan öğrencilerin kaygı düzeyleri, başarı durumu yüksek olanlara
göre daha yüksektir.” şeklinde kurulan hipotezimizin doğrulanmadı-
ğını göstermektedir. Örneklemdaki başarısız öğrenci sayısının çok az
(5 öğrenci) olması, böyle bir sonucun çıkmış olmasının nedeni olabi-
lir.

Yapılan bazı araştırmalarda, dersteki başarı düzeyi ile kaygı
düzeyi arasında bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Örneğin,
Büyüköztürk (1999) öğrencilerin araştırma dersindeki başarısı ve
kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemiş, araştırma dersinde başarılı
olanların daha az kaygı duyduklarını gözlemiştir.³⁸

9. Öğrencilerin Kaygı Nedenleri

Tablo 9: Öğrencilerin Kaygı Nedenlerinin Önem Sırası

Nedenler Derece	/	1.Der.	2.Der.	3.Der.	4.Der.	5.Der.	Cevapsız	Top.
1. Fakülteyi bitirememe ve başarısızlık	N %	24 4.6	69 13.3	98 18.9	196 37.8	86 16.6	45 8.7	518 100.0
2. İş bulamama ve işe girememe	N %	170 32.8	121 23.4	105 20.3	72 13.9	19 3.7	31 6.0	518 100.0
3. Mutlu bir evlilik yapama- ma	N %	23 4.4	144 27.8	161 31.1	117 22.6	32 6.2	41 7.9	518 100.0
4. Hastalık ve yakınlarını kay- betme	N %	188 36.3	124 23.9	102 19.7	57 11.0	12 2.3	35 6.8	518 100.0
5. Başka neden- ler	N %	96 18.5	29 5.6	12 2.3	23 4.4	74 14.3	284 54.8	518 100.0

³⁸ Şener Büyüköztürk, “Araştırmaya Yönelik Kaygı ile Cinsiyet, Araştırma Deneyimi
ve Araştırma Başarısı Arasındaki İlişki” **Eğitim ve Bilim Dergisi**, C:23, S:112,
Türk Eğitim Derneği Yayını, Ankara, 1999, s.33.

Tablo 9’da öğrencilerin kaygı nedenlerinin önem sırası verilmiştir. Nedenler arasından “fakülteyi bitirememe ve başarısızlık” ele alındığında, öğrencilerin %4.6’sının 1.derecede, %13.3’ünün 2. derecede, %18.9’unun 3. derecede, %37.8’inin 4. derecede ve %16.6’sının da 5. derecede kaygı nedeni olarak “fakülteyi bitirememe ve başarısızlığı” belirttikleri görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi “fakülteyi bitirememe ve başarısızlık” %4.6 oranında, “iş bulamama ve işe girememe” %32.8 oranında, “mutlu bir evlilik yapamama” %4.4 oranında, “hastalık ve yakınlarını kaybetme” %36.3 oranında, “başka nedenler ise %18.5 oranında öğrenciler tarafından 1.derecede kaygı nedeni olarak belirtilmiştir.

Bu sonuç “İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin en önemli kaygı nedenleri iş bulamama ve yakınlarını kaybetmedir)” şeklinde kurulan hipotezimizin doğrulandığını ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin en önemli kaygı nedeni olarak “hastalık ve yakınlarını kaybetme” ile “iş bulamama ve işe girememe”yi göstermeleri sağlığın ve bir işe sahip olmanın hayattaki önemine işaret etmektedir.

Ankete katılan öğrencilerden yukarıda belirtilenlerin dışında başka kaygı nedenleri varsa, bunları yazmaları istenmiş ve genel olarak; hayallerin gerçekleşmemesi, boş vermişlik, ekonomik kriz, güven yitimi, okulda yeni sorunlarla karşılaşma, ümitsizlik, alanı sevmeme, aile baskısı ve iyi bir kul olamama gibi kaygı nedenlerini belirtmişlerdir.

Yukarıda incelenen kaygı nedenlerinin, kız ve erkek öğrencilere göre farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki tablolarda ele alınmıştır.

10. Öğrencilerin Cinsiyeti ile Fakülteyi Bitirememe ve Başarısızlık Kaygısı İlişkileri

Tablo 10: Kız ve Erkek Öğrencilerin Fakülteyi Bitirememe ve Başarısızlık Kaygularının Karşılaştırılması

Cinsiyet		Fakülteyi bitirememe ve başarısızlık kaygısı					Toplam
		1 Der.	2.Der.	3.Der.	4.Der.	5.Der.	
Kız	N	11	42	53	88	27	221
	%	5.0	19.0	24.0	39.8	12.2	100.0
Erkek	N	13	27	45	108	59	252
	%	5.2	10.7	17.9	42.9	23.4	100.0
Toplam	N	24	69	98	196	86	473
	%	5.1	14.6	20.7	41.4	18.2	100.0
SD= 4		X ² = 16.07		p <0.01		Önemli	

Tablo 10'da öğrencilerin cinsiyeti ile fakülteyi bitirememe ve başarısızlık kaygısı ilişkileri karşılaştırılmış ve kız öğrencilerin % 5.0'inin 1. derecede, %19.9'unun 2. derecede, %24.0'inin 3. derecede, %39.8'inin 4. derecede ve %12.2'sinin de 5. derecede kaygı nedeni olarak fakülteyi bitirememe ve başarısızlığı gösterdikleri görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi erkek öğrencilerin % 5.2'si 1.derecede, %10.7'si 2. derecede, %17.9'u 3. derecede, %42.9'u 4. derecede ve %23.4'ü de 5. derecede kaygı nedeni olarak fakülteyi bitirememe ve başarısızlık kaygısını göstermiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin "fakülteyi bitirememe ve başarısızlık" kaygı düzeyleri karşılaştırılmış ve yapılan ki-kare testi sonucu ($p < 0.01$) düzeyinde önemli bir ilişki olduğu görülmüştür.

Kız öğrencilerin "fakülteyi bitirememe ve başarısızlık" kaygısı, erkek öğrencilerininkine göre ilk üç derecede daha yoğun olarak ortaya çıkmıştır.

Birinci derecede kaygı sebebi olarak "fakülteyi bitirememe ve başarısızlık" kaygısını gösteren öğrenciler, ailenin muhtemel tepkisi ve zaman kaybına neden olması gibi faktörleri belirtmişlerdir.

11. Öğrencilerin Cinsiyeti ile İş Bulamama Kaygısı İlişkileri

Tablo 11: Kız ve Erkek Öğrencilerin İş Bulamama Kaygılarının Karşılaştırılması

Cinsiyet		İş bulamama ve işe girememe kaygısı					Toplam
		1 Der.	2.Der.	3.Der.	4.Der.	5.Der.	
Kız	N	56	66	59	41	6	228
	%	24.6	28.9	25.9	18.0	2.6	100.0
Erkek	N	114	55	46	31	13	259
	%	44.0	21.2	17.8	12.0	5.0	100.0
Toplam	N	170	121	105	72	19	487
	%	34.9	24.8	21.6	14.8	3.9	100.0
SD= 4		X ² = 24.49		p < 0.001		Önemli	

Tablo 11'de öğrencilerin cinsiyeti ile iş bulamama kaygısı ilişkileri karşılaştırılmış ve kız öğrencilerin %24.6'sının 1. derecede, %28.9'unun 2. derecede, %25.9'unun 3.derecede, %18.0'inin 4. derecede ve %2.6'sının 5. derecede kaygı nedeni olarak "iş bulamama ve işe girememe"yi gösterdikleri görülmektedir.

Tabloda da görüldüğü gibi erkek öğrencilerin %44.0'i 1. derecede, %21.2'si 2. derecede, %17.8'i üçüncü derecede, %12.0'i 4.derecede ve %5.0'i 5. derecede kaygı nedeni olarak iş bulamama ve işe girememe kaygısını göstermiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin “iş bulamama ve işe girememe” kaygı düzeyleri karşılaştırılmış ve yapılan ki-kare testi sonucu ($p < 0.001$) düzeyinde önemli bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Erkek öğrencilerin iş bulamama ve işe girememe kaygısı, kız öğrencilere göre daha fazla yoğunluk göstermektedir. Bu durum, toplumuzda ev geçindirme sorumluluğunun daha çok erkekten beklenmesiyle açıklanabilir.

Birinci derecede kaygı sebebi olarak, “iş bulamama ve işe girememe”yi gösteren öğrenciler genel olarak şu açıklamalarda bulunmuşlardır; aileye karşı olan sorumluluklar, mezunların atama oranındaki düşüklük, ülke şartları ve iyi bir hayat geçirememeye endişesi, başka bir iş yapabilmek için gerekli altyapı ve sermaye eksikliği, alana duyulan önyargı, ailenin ve toplumun beklentileri.

12. Öğrencilerin Cinsiyeti ile Mutlu Bir Evlilik Yapamama Kaygısı İlişkileri

Tablo 12: Kız ve Erkek Öğrencilerin Mutlu Bir Evlilik Yapamama Kaygılarının Karşılaştırılması

Cinsiyet		Mutlu bir evlilik yapamama kaygısı					Toplam
		1 Der.	2.Der.	3.Der.	4.Der.	5.Der.	
Kız	N	7	64	74	62	15	222
	%	3.2	28.8	33.3	27.9	6.8	100.0
Erkek	N	16	80	87	55	17	255
	%	6.3	31.4	34.1	21.6	6.7	100.0
Toplam	N	23	144	161	117	32	477
	%	4.8	30.2	33.8	24.5	6.7	100.0
		SD= 4	X ² = 4.63	p >0.05	Önemsiz		

Tablo 12’de öğrencilerin cinsiyeti ile mutlu bir evlilik yapamama kaygısı ilişkileri karşılaştırılmış ve kız öğrencilerin % 3.2’sinin 1. derecede, % 28.8’inin 2. derecede, %33.3’ünün 3. derecede, %27.9’unun 4. derecede ve % 6.8’inin de 5. derecede kaygı nedeni olarak mutlu bir evlilik yapamamayı gösterdikleri görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi erkek öğrencilerin %6.3’ü 1. derecede, % 31.4’ü 2. derecede, %34.1’i 3. derecede, % 21.6’sı 4. derecede ve % 6.7’si 5. derecede kaygı nedeni olarak mutlu bir evlilik yapamama kaygısını göstermiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin “mutlu bir evlilik yapamama” kaygı düzeyleri karşılaştırılmış ve yapılan ki-kare testi sonucu ($p > 0.05$) düzeyinde önemli bir ilişki olmadığı görülmüştür. Kız ve erkek öğren-

ciler arasında mutlu bir evlilik yapamama kaygısı bakımından önemli bir farklılığın olmadığı anlaşılmaktadır.

Birinci derecede kaygı sebebi olarak, “mutlu bir evlilik yapamama”yı gösteren öğrenciler genel olarak şu açıklamalarda bulunmuşlardır; insanın hayatına yön veren önemli bir karar oluşu, mutlu bir yuvanın hayatın temeli olduğu fikri, insanlara güvenememe, olumsuz örnekler, mutsuz bir yaşam korkusu ve evliliğe dair endişeler.

13. Öğrencilerin Cinsiyeti ile Hastalık-Yakınlarını Kaybetme Kaygısı İlişkileri

Tablo 13: Kız ve Erkek Öğrencilerin Hastalık ve Yakınlarını Kaybetme

Cinsiyet		Hastalık ve yakınlarını kaybetme kaygısı					Toplam
		1 Der.	2.Der.	3.Der.	4.Der.	5.Der.	
Kız	N	124	48	34	15	3	224
	%	55.4	21.4	15.2	6.7	1.3	100.0
Erkek	N	64	76	68	42	9	259
	%	24.7	29.3	26.3	16.2	3.5	100.0
Toplam	N	188	124	102	57	12	483
	%	38.9	25.7	21.1	11.8	2.5	100.0
SD= 4		X ² = 50.32		p <0.001		Önemli	

Tablo 13’de öğrencilerin cinsiyeti ile hastalık-yakınlarını kaybetme kaygısı ilişkisi karşılaştırılmış ve kız öğrencilerin % 55.4’ünün 1. derecede, %21.4’ünün 2. derecede, %15.2’sinin 3. derecede, % 6.7’sinin 4. derecede ve %1.3’ünün 5. derecede kaygı nedeni olarak hastalık ve yakınlarını kaybetmeyi gösterdikleri görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi erkek öğrencilerin %24.7’si 1. derecede, % 29.3’ü 2. derecede, % 26.3’ü 3. derecede, % 16.2’si 4. derecede ve %3.5’i de 5. derecede kaygı nedeni olarak hastalık ve yakınlarını kaybetme kaygısını göstermiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin “hastalık ve yakınlarını kaybetme” kaygı düzeyleri karşılaştırılmış ve yapılan ki-kare testi sonucu ($p < 0.001$) düzeyinde önemli bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Kız öğrencilerin hastalık ve yakınlarını kaybetme kaygısı, erkek öğrencilere göre daha yoğun olarak görülmektedir. Toplumumuzda kızların, erkeklere göre aileye bağımlılığı daha fazladır. Ailenin kaybı

ve ailenin desteğinin yitimi kızlarda daha fazla hasara yol açabilmektedir.

Birinci derecede kaygı sebebi olarak “hastalık ve yakınlarını kaybetme”yi seçen öğrenciler bunu açıklarken genel olarak şunlara değinmişlerdir; bu durumun telafisinin olmaması, memleketten uzak olma ve özlem, aileye duyulan güven, hayatta yalnız kalma endişesi, güçlüklerin üstesinden gelebilmek için ailenin şart oluşu.

Ailelerin çeşitli nedenlerle parçalanması, çocuğun sağlıklı bir aile ortamından mahrum kalmasına, dolayısıyla ruhsal, bedensel ve zihinsel açıdan zarar görerek kaygı ve endişeli bir kişilik yapısı geliştirmesine neden olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda parçalanmış aileye sahip olan çocukların kaygı düzeylerinin parçalanmamış aile çocuklarına göre daha yüksek bulunmuştur.³⁹ Bir başka araştırmada ise, özürlü çocuğa sahip anne ve babaların kaygı ve endişe düzeyleri, normal çocuğa sahip anne ve babaların kaygı ve endişe düzeylerinden daha yüksek olarak görülmüştür.⁴⁰

Sonuç ve Öneriler

Araştırma neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır :

1. Öğrencilerin sınıflarına göre kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark bulunmamıştır.
2. Bölümlere göre öğrencilerin kaygı düzeylerine bakıldığında, Yeni İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin durumluk kaygı düzeyinin Eski İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin durumluk kaygı düzeyinden daha yüksek olduğu görülmüştür.
3. Cinsiyete göre öğrencilerin kaygı düzeyleri incelendiğinde kız öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinin, erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.
4. Medeni duruma göre nişanlı/sözlü olan öğrencilerin durumluk kaygı düzeyleri bekar ve evli olan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur.
5. Öğrencilerin ekonomik düzeyleri düştükçe, kaygı düzeylerinin yükseldiği görülmüştür.
6. Çalışan öğrencilerin sürekli kaygı düzeyleri, çalışmayan öğrencilerin sürekli kaygı düzeylerinden daha düşük bulunmuştur.

³⁹ Nerimal Aral ve Figen Başar, “Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo-Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumlarına Göre İncelenmesi” **Eğitim ve Bilim Dergisi**, C:22, S:110, TED Yayını, Ankara, 1998, s.10.

⁴⁰ Füsun Akkök, “Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babaların Kaygı ve Endişe Düzeyini Ölçme Aracının Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması” **Psikoloji Dergisi**, C:7, S:23, Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 1989, s.31.

7. Çalışmayı düşündükleri alanlara göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark görülmemiştir.

8. Başarı durumuna göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

9. Öğrencilerin en önemli kaygı nedenleri olarak, “hastalık ve yakınlarını kaybetme” ile “iş bulamama ve işe girememe” yi gösterdikleri görülmüştür.

10. Kız öğrencilerin fakülteyi bitirememe ve başarısızlık kaygısı, erkek öğrencilere göre daha yoğun olarak bulunmuştur.

11. Erkek öğrencilerin iş bulamama ve işe girememe kaygısı, kız öğrencilere göre daha yoğun olarak bulunmuştur.

12. Kız ve erkek öğrenciler arasında, mutlu bir evlilik yapamama kaygı düzeyleri bakımından önemli bir farklılık olmadığı görülmüştür.

13. Kız öğrencilerin hastalık ve yakınlarını kaybetme kaygısı, erkek öğrencilere göre daha yoğun olarak bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre şu önerilerde bulunulabilir :

1. Yeni İlahiyat Lisans Programı öğrencilerinin kaygı düzeylerini düşürmek için mezuniyet sonrası durumlarının belirginleştirilmesi gerekmektedir. Öğretmen olabilmeleri için pedagojik formasyon almaya hak kazanabilecek öğrenci sayısında artışın sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

2. Kız öğrencilerin kaygı düzeylerini azaltmak için hem aile, hem de çevre tarafından gerekli psikolojik destek sağlanmalıdır.

3. Öğrenciler evlilik ve evlilik için gerekli olan ekonomik, psikolojik ve toplumsal açılardan bilinçlendirilmeli, bu konuda öğrencilere gerekli rehberlik yapılmalıdır.

4. Ekonomik durumu düşük olan öğrenciler tespit edilip, değişik imkanlar kullanılarak desteklenmelidir. Burs, kredi bulmalarına yardımcı olunmalı, ayni ve nakdi yardımlar sağlanmalıdır.

5. Çalışmayan öğrencilerden maddi durumu düşük olan öğrencilere yarı zamanlı (part-time) iş bulmalarında yardımcı olunmalıdır.

6. Hastalık ve yakınlarını kaybetme kaygısı ile karşı karşıya olan öğrencilere uzmanlar tarafından gerekli psikolojik yardımlar sağlanmalıdır.

7. Kız ve erkek öğrencilerin yoğun kaygı yaşadığı konularda, uzman kişiler tarafından gerek bireysel, gerekse grupla psikolojik yardım oturumlarında gerekli rehberlik yapılmalıdır.

Sonuç olarak, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında olduğu gibi, yükseköğretim kurumlarında da rehberlik ve psikolojik danışma birimleri kurulmalı, öğrenci danışmanlık hizmetleri etkin olarak ça-

lıştırılmalıdır. Sınıf danışmanlıkları öğrencilerin sadece akademik danışmanlıkları değil, psikolojik danışmanlıkları konusunda da görev yapmalıdır. Öğrenci danışmanlıklarında tüm öğretim elemanları danışmalık görev ve sorumluluğunu üstlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Abacı Ramazan, **Demokratik, İlgisiz ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının, Çocuğun Kaygı Düzeyine Etkisi** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1986.
- Abacı Ramazan ve Arkadaşları, "The Effects of Control Appraisal and Gender on Coping With Daily Stress", **The 20 th International Conference of the Stress and Anxiety Researc Society**, Cracow: Poland, 1999.
- Abacı Ramazan ve Melek Kalkan, "The Correlation Between Teacher's Pupil Control İdeology and Burnout, **The 20 th International Conference of the Stress and Anxiety Research Society**, Cracow: Poland, 1999.
- Akkök Fusun, "Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babaların Kaygı ve Endişe Düzeyini Ölçme Aracının Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması" **Psikoloji Dergisi**, C:7, S:23, Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 1989.
- Aral Nerimal ve Figen Başar, "Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo-Ekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumlarına Göre İncelenmesi" **Eğitim ve Bilim Dergisi**, C:22, S:110, TED Yayını, Ankara, 1998.
- Aydın Betül, "Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeyleri ile Ders Çalışma ve Alışkanlıklarının İncelenmesi" **Psikoloji Dergisi**, C:7, S:25, Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 1990.
- Bacanlı Hasan, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayınları, Ankara, 2003.
- Baltaş Acar ve Zuhâl Baltas, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.
- Baran Aynur, **Üniversite Öğrencilerinin Çoklu Yetenek-Öğrenme Stilleri ile Benlik Saygısı ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2000.
- Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Büyüköztürk Şener, "Araştırmaya Yönelik Kaygı ile Cinsiyet, Araştırma Deneyimi ve Araştırma Başarısı Arasındaki İlişki" **Eğitim ve Bilim Dergisi**, C:23, S:112, Türk Eğitim Derneği Yayını, Ankara, 1999.
- Canbaz Sevgi, **Samsun Çıracılık Eğitim Merkezi'ne Devam Eden Çıracıların Sosyodemokratik, Çalışma Yaşamı Özelliklerinin ve Durumluk-Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi) O.M.Ü.Tıp Fakültesi, Samsun, 2001
- Coşkun Melek, **Samsun İl Merkezinde Yaşayan Yaşlıların Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Bazı Sosyo-Ekonomik Etmenleri**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Samsun, 1998.
- Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, Ankara, 1991.

- Cüceloğlu Doğan, **Yetişkin Çocuklar**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- Dağ İhsan, “Psikolojinin Işığında Kaygı”, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 2 Sayı: 6, Ankara, 1999.
- Dürü Çağay, “Kaygı ve Depresyon: Psikopatolojik Bir Bakış”, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 2 Sayı: 6, Ankara, 1999.
- Geçtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Evrim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Geçtan Engin, **Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Kılıçbay Mehmet Ali, “Uygarlığın Ödülü Olarak Kaygı”, **Doğu Batı Dergisi**, Yıl: 2 Sayı: 6, Ankara, 1999.
- Kozacıoğlu Gülşen, **Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerin Tutumları Arasındaki İlişki**, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1986.
- Kozacıoğlu Gülten ve Hülya E.Gördürür, **Bireyden Topluma Ruhsağlığı**, Alfa Yayını, İstanbul, 1995.
- Köknel Özcan, **Kaygı Bozuklukları Genel ve Klinik Psikiyatri**, Nobel Tıp Yayını, İstanbul, 1989.
- Köknel Özcan, **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev.H.Arıcı ve Diğerleri, H.Ü.Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1991.
- Öner Necla ve Ayhan Le Compte, **Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1983.
- Öner Necla, **Psikolojik Testler**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1997.
- Özgüven İ. Ethem, **Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1994.
- Öztürk M.Orhan, **Nevrotik Stresle İlgili Somatoform Bozukluklar**, Hekimler Yayın Birliği, İstanbul, 1994.
- Özusta Şeniz, “Çocuklar İçin Durumlu-Sürekli Kaygı Envanteri Uyarılma Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Türk Psikoloji Dergisi**, C:10, S:34, Türk Psikologlar Derneği Yayını, İstanbul, 1995.
- Sheehan Elaine, **Kaygı Bozuklukları**, Çev.Murat Sağlam, Alfa Yayınları, İstanbul, 1996.
- Uzunöz Ali ve Özlem Ulusoy, “Düşük ve Yüksek Kaygılı Üniversite Öğrencilerinde Yüzyüze ve Telefonla Kurulan İletişimin Problem Çözme Becerisine Etkisi” **VII.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**, Psikologlar Derneği Yayını, Ankara, 1992.

(EK-1)

KENDİNİ DEĞERLENDİRME ANKETİ

Değerli Öğrenciler,

Bu anket sizin duygularınızı bilimsel bir çalışmada değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Anketin sonuçları kişisel olarak değil, grup olarak değerlendirilecektir. Bu nedenle ankete isim, numara ve tanıtıcı bilgiler yazmanıza gerek yoktur.

Lütfen, anketin her sorusunu dikkatle okuyarak, size en uygun olan cevabı veriniz. Cevapsız soru bırakmayınız. Araştırma sonuçlarının güvenilirliği sizin anketi objektif ve samimi olarak cevaplandırmanıza bağlıdır.

Anketi cevaplandırarak araştırmamıza yaptığınız katkınıza ve ilginize teşekkür ederim.

Doç.Dr. Mevlüt KAYA

Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

1. Sınıfınız: ve Bölümünüz.:

2. Cinsiyetiniz:

() 1.Kız () 2.Erkek

3. Medenî durumunuz:

() 1.Bekar () 2.Nişanlı / Sözlü () 3.Evli

4. Ailenizin ekonomik durumu:

() 1.Yüksek () 2.Orta () 3.Düşük

(Ailede aylık kişi başına düşen gelir; 100 milyon TL.den az ise düşük, 100-300 milyon TL. arası ise orta, 300 milyon TL.den fazla ise yüksek olarak işaretleyiniz.)

5. Halen memur olarak veya sürekli bir işde çalışıyor musunuz?

() 1.Evet () 2.Hayır

6. Fakülte sonrası daha çok çalışmayı düşündüğünüz iş hangisidir?

() 1.Öğretmenlik () 2.Diyanet Teşkilatı

() 3.Serbest Meslek () 4.Başka.....

7. Fakülte derslerinizdeki genel başarı durumunuz nasıl?

() 1.Çok iyi (80-100)

() 2.İyi (60-79)

() 3.Orta (50-59)

() 4.Zayıf (0-49)

8. Sizi kaygılandıran aşağıdaki nedenleri en önemliden başlayarak, ifadenin başındaki parantez içine 1., 2., 3., 4. ve 5. şekilde yazarak sıraya koyunuz.

- () Fakülteyi bitiremememe ve başarısızlık
 () İş bulamama ve işe girememe
 () Mutlu bir evlilik yapamama
 () Hastalık, sevdiğlerimi ve yakınlarımı kaybetme
 () Başka. (Yazınız)

Birinci derecede en önemli olarak ifade ettiğiniz kaygı nedeninizin gerekçelerini aşağıya açıklayınız.

Aşağıdaki tabloda sizin kendinize ait duygularınızı anlatmakta kullanabileceğiniz bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi dikkatle okuduktan sonra, kendinizi **şu anda** nasıl hissediyorsanız, seçeneklerden birini parantez içine (X) işareti koyarak belirtiniz. Cevapsız madde bırakmayınız.

Şu Andaki Duygularınızın İfadeleri	Hayır (1)	Biraz (2)	Çok (3)	Tamamiyle (4)
1. Şu anda sakınım.	()	()	()	()
2. Kendimi emniyette hissediyorum.	()	()	()	()
3. Şu anda sinirlerim gergin.	()	()	()	()
4. Pişmanlık duygusu içindeyim.	()	()	()	()
5. Şu anda huzur içindeyim.	()	()	()	()
6. Şu anda hiç keyfim yok.	()	()	()	()
7. Başıma geleceklerden endişe duyuyorum.	()	()	()	()
8. Kendimi dinlenmiş hissediyorum.	()	()	()	()
9. Şu anda kaygılıyım.	()	()	()	()
10. Kendimi rahat hissediyorum.	()	()	()	()
11. Kendime güvenim var.	()	()	()	()
12. Şu anda asabım bozuk.	()	()	()	()
13. Çok sinirliyim.	()	()	()	()
14. Sinirlerimin çok gergin olduğunu hissediyorum.	()	()	()	()
15. Kendimi rahatlamış hissediyorum.	()	()	()	()
16. Şu anda halimden memnunum.	()	()	()	()
17. Şu anda endişeliyim.	()	()	()	()
18. Heyecandan kendimi şaşkına dönmüş hissediyorum.	()	()	()	()
19. Şu anda sevinçliyim.	()	()	()	()
20. Şu anda keyfim yerinde.	()	()	()	()

Aşağıdaki tabloda sizin kendinize ait duygularınızı anlatmakta kullanabileceğiniz bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi dikkatle okuduktan sonra, kendinizi **genel olarak** nasıl hissediyorsanız, seçeneklerden birini parantez içine (X) işareti koyarak belirtiniz. Cevapsız madde bırakmayınız.

Genel Olarak Duygularınızın İfadeleri	Hayır (1)	Bazen (2)	Çoğu Zaman (3)	Her Zaman (4)
21. Genellikle keyfim yerindedir.	()	()	()	()
22. Genellikle çabuk yorulurum.	()	()	()	()
23. Genellikle kolay ağlarım.	()	()	()	()
24. Başkaları kadar mutlu olmak isterim.	()	()	()	()
25. Çabuk karar vermediğim için fırsatları kaçıyorum.	()	()	()	()
26. Kendimi dinlenmiş hissedirim.	()	()	()	()
27. Genellikle sakin, kendime hakim ve soğukkanlıyım.	()	()	()	()
28. Güçlüklerin, yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissedirim.	()	()	()	()
29. Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim.	()	()	()	()
30. Genellikle mutluyum.	()	()	()	()
31. Herşeyi ciddiye alır ve etkilenirim.	()	()	()	()
32. Genellikle kendime güvenim yoktur.	()	()	()	()
33. Genellikle kendimi emniyette hissedirim.	()	()	()	()
34. Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınıyorum.	()	()	()	()
35. Genellikle kendimi hüzünlü hissedirim.	()	()	()	()
36. Genellikle hayatımdan memnunum.	()	()	()	()
37. Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder.	()	()	()	()
38. Hayal kırıklıklarımı öylesine dikkate alırım ki, hiç unutamam.	()	()	()	()
39. Akli başında kararlı bir insanım.	()	()	()	()
40. Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor.	()	()	()	()

**THE LEVELS AND REASONS OF STATE-TRAIT ANXIETY OF
THE STUDENTS OF THE FACULTY OF THEOLOGY (THE
CASE OF SAMSUN)**

ABSTRACT

In this study, the situational-continual anxiety levels and some factors that affect the levels of anxiety of students of the Faculty of Theology were examined. The State-Trait Anxiety Inventory which developed by Spielberg and others (1970) and adapted to Turkish by Nejla Oner and Ayhan Le Comte was used to collect the data. The scale was administered to 518 students, of whom 234 female and 248 male, in May 2002.

The students' anxiety level was evaluated according to their grade levels, departments, sex, marital status, economical situation, work position and achievement level. It was seen that, there were significant differences on students anxiety level depending on sex, department, marital status and having a job or not. "Illness and losing relatives" and "failure to find a job" were considered by students as the most important reasons for anxiety.

Key words: Students of the Faculty of Theology, anxiety, reasons for anxiety